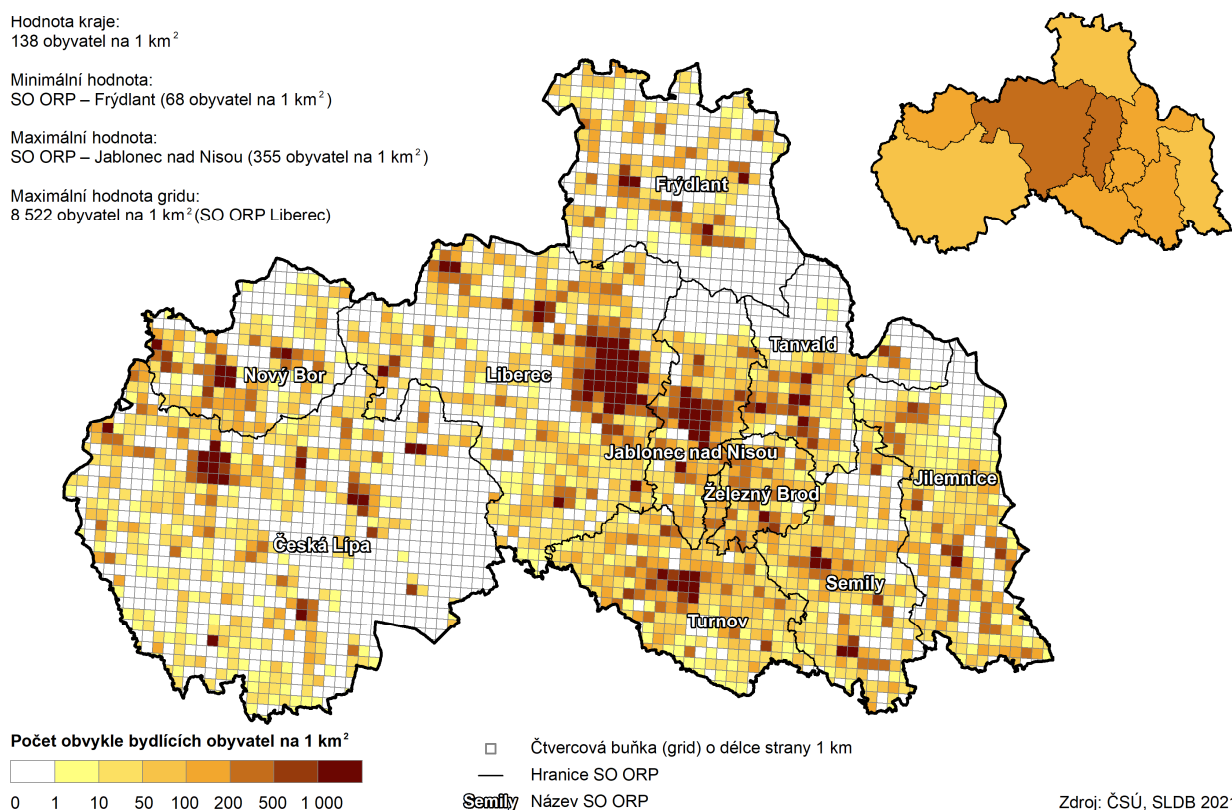


2. Sídlní struktura

Poválečné správní uspořádání České republiky, a v té době také již existujícího Libereckého kraje, přetrvávalo až do poloviny roku 1960. V tomto období Liberecký kraj zasahoval do dnešního Středočeského a Ústeckého kraje a zahrnoval 12 okresů (včetně dnešních čtyř). Reformou z roku 1960 část těchto okresů zcela zanikla nebo se stala součástí jiných krajů. Okresy Česká Lípa, Jablonec nad Nisou a Liberec se nově staly součástí Severočeského kraje, okres Semily byl zařazen do kraje Východočeského. Další reforma státní správy z 1. 1. 2000 rozdělila Českou republiku z dřívějších 8 na stávajících 14 krajů. Liberecký kraj byl vytvořen ze čtyř okresů – Česká Lípa, Jablonec nad Nisou, Liberec a Semily.

K 1. 1. 2003 nabyla platnost zatím poslední reforma státní správy, kterou byly ustanoveny územní obvody pověřených obcí II. stupně a správní obvody obcí s rozšířenou působností III. stupně. Území Libereckého kraje je tak dnes rozděleno do 10 správních obvodů obcí s rozšířenou působností a v rámci nich do 21 územních obvodů pověřených obcí. Reforma zachovala okresy jako územní jednotky NUTS4, správní obvody obcí s rozšířenou působností však územně hraničím okresů neodpovídají.

Rozmístění obyvatel a hustota zalidnění v Libereckém kraji



V důsledku racionalizace státní správy se mezi roky 1961 a 1980 počet obcí Libereckého kraje snížil z 309 na 169 těchto jednotek. Změnou politického uspořádání po roce 1989 došlo k uvolnění centrálního řízení. Tato skutečnost motivovala malé obce k opětovnému osamostatnění. V tomto období je tak možné sledovat nárůst počtu obcí Libereckého kraje – v roce 1991 oproti roku 1980 o 28 obcí, v roce 2001 oproti roku 1991 o 19 obcí na 216 obcí. V současné době Liberecký kraj tvoří 215 obcí. K 1. 1. roku 2005 se obec Častolovice připojila k městu Česká Lípa a obec Velký Valtinov se ze správního obvodu Liberec přemístila do správního obvodu Česká Lípa. K 1. 1. 2007 došlo ke změně okresní příslušnosti u 2 obcí v Libereckém kraji, tj. obce Jablonné v Podještědí a Janovice v Podještědí se z okresu Česká Lípa „přesunuly“ do okresu Liberec. Důvodem byla spádovost těchto obcí pod obec s rozšířenou působností v jiném okrese, než ve kterém se samy nacházely. Poslední územní změna proběhla k 1. lednu 2021 – obec Harrachov se přesunula z okresu Semily do okresu

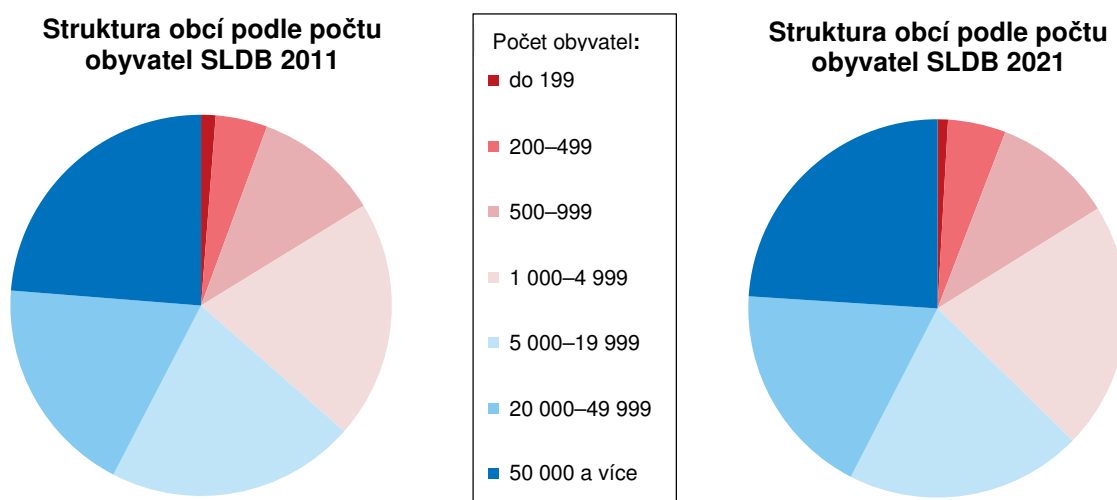
Jablonec nad Nisou a obec Frýdštejn ze správního obvodu Turnov do správního obvodu Jablonec nad Nisou. Do správního obvodu Turnov stále spadají 2 obce z okresu Jablonec nad Nisou a 13 obcí z okresu Liberec. Jedná se o poslední správní obvod v republice, ve kterém není vyřešen nesoulad hranic okresů a správních obvodů.

Tab. 2.1 Základní ukazatele sídelní struktury podle správních obvodů obcí s rozšířenou působností

Kraj, SO ORP	Počet			Hustota zalidnění (osoby/km ²)	Na 1 obec připadá			Podíl obyvatel žijících (%)	
	obyvatel	obcí			rozloha (km ²)	obyvatel	částí obcí	ve městech	v obci s rozšířenou působností
		celkem	z toho měst						
Liberecký kraj	435 220	215	39	137,6	14,7	2 024,3	3,6	77,0	55,7
Česká Lípa	75 119	41	8	86,1	21,3	1 832,2	3,9	79,9	47,8
Frýdlant	23 696	18	4	67,8	19,4	1 316,4	2,2	68,0	30,6
Jablonec nad Nisou	55 693	12	3	355,2	13,1	4 641,1	3,6	88,3	79,9
Jilemnice	21 225	21	3	76,2	13,3	1 010,7	2,7	43,4	24,7
Liberec	144 998	28	7	250,7	20,7	5 178,5	6,1	88,6	72,0
Nový Bor	25 840	16	3	128,6	12,6	1 615,0	2,3	75,7	44,2
Semily	24 736	22	3	107,5	10,5	1 124,4	3,1	59,2	32,3
Tanvald	19 653	10	5	103,1	19,1	1 965,3	2,7	84,1	29,6
Turnov	32 558	36	2	139,9	6,5	904,4	3,6	47,7	43,7
Železný Brod	11 702	11	1	158,0	6,7	1 063,8	3,5	49,0	49,0

Z celkového počtu 215 obcí se dnes 64 obcí nachází v okrese Semily, 59 obcí v okrese Liberec, 57 obcí v okrese Česká Lípa a 35 obcí v okrese Jablonec nad Nisou. Z hlediska správních obvodů obcí s rozšířenou působností (SO ORP) se nejvíce obcí nachází v obvodu Česká Lípa (41 obcí) a nejméně v obvodu Tanvald (10 obcí). Průměrná velikost obce Libereckého kraje co do rozlohy se v porovnání se sčítáním v roce 2011 nezměnila a činila 14,7 km². V průměru pak v obcích žilo 2 024,3 obyvatel, v roce 2011 to bylo 2 011,3 obyvatel. Z pohledu průměrné rozlohy se největší obce nacházely ve SO ORP Česká Lípa (21,3 km²) a Liberec (20,7 km²), naopak tomu bylo ve SO ORP Turnov (6,5 km²) a Železný Brod (6,7 km²). V průměru nejlidnatější obce pak evidoval SO ORP Liberec s 5 178,5 obyvateli na jednu obec a SO ORP Jablonec nad Nisou s 4 641,1 obyvatel. Na opačném konci tohoto srovnání se s průměrnými 904,4 obyvateli umístil SO ORP Turnov.

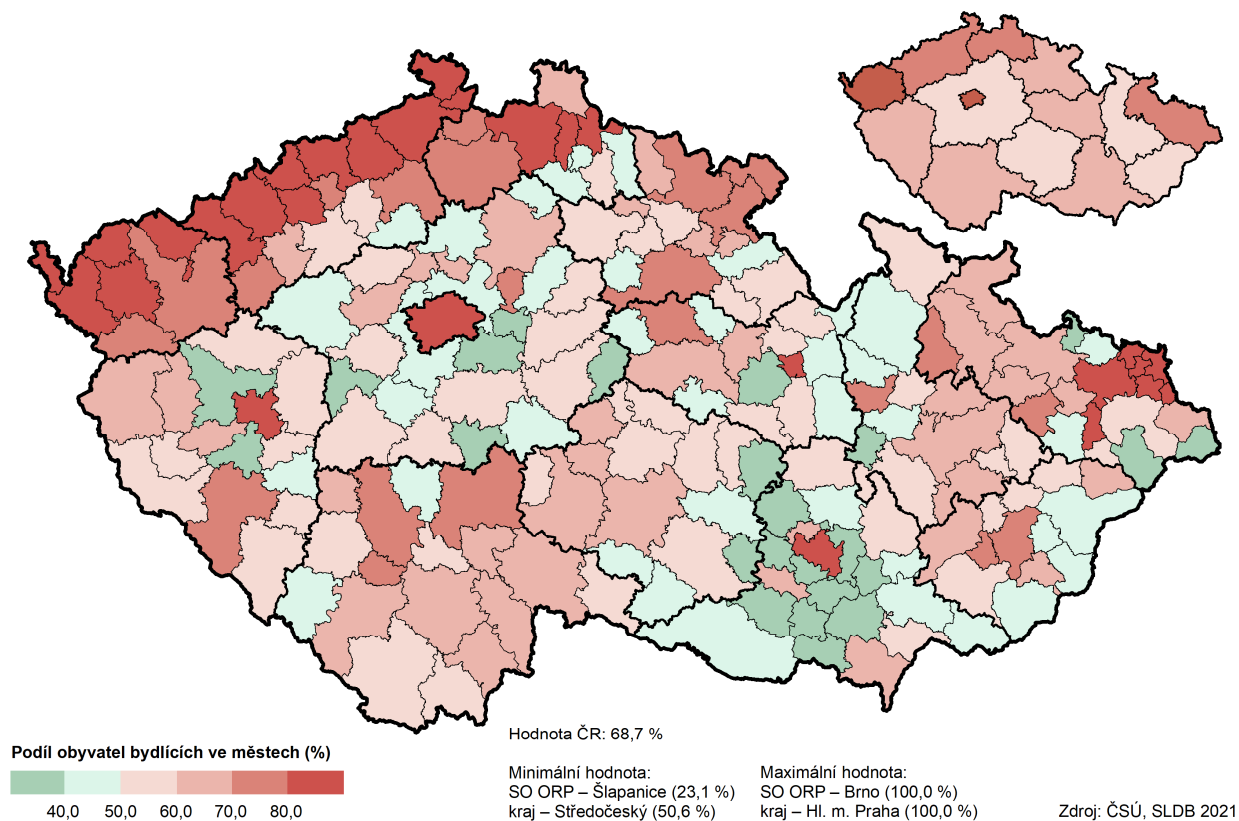
Graf 2.1 Velikostní struktura obcí v Libereckém kraji



V roce 2021 byly obce Libereckého kraje tvořeny 768 částmi¹, od posledního sčítání v roce 2011 se tak jejich počet zvýšil pouze nepatrně, tj. o 2 části. Z dlouhodobého pohledu se počet částí obcí v kraji snižoval od roku 1961 do roku 1991 (ze 798 na 725 částí), během následujícího desetiletí naopak vzrostl na 762. V průměru měla v roce 2021 jedna obec v kraji 3,6 části. V rozdělení podle SO ORP evidoval nejvíce částí obcí obvod Liberec (171 částí, tj. průměrně 6,1 částí na jednu obec), následoval obvod Česká Lípa (160 částí, tj. 3,9 částí na jednu obec) a obvod Turnov (129 částí, tj. 3,6 částí na jednu obec). Naopak absolutně nejméně částí vykázal SO ORP Tanvald (27 částí), v přepočtu na jednu obec to však byl SO ORP Frýdlant (2,2 částí). Pouze jednu část mělo v roce 2021 v Libereckém kraji 80 obcí (stejně jako při sčítání 2011), z toho největší část z nich se nacházela na území okresu Semily (28 obcí), nejméně pak v okrese Jablonec nad Nisou (10 obcí). Nejvíce částí má město Liberec (33 částí), následuje město Dubá s 20 částmi, 15 částí má město Český Dub.

Počet obcí se statutem města narůstá od roku 1961. Při posledním sčítání bylo evidováno 39 měst (stejně jako při sčítání v roce 2011), což je o 15 měst více než v roce 1961. V roce 2021 v uvedených městech žilo 77,0 %, tj. 334 987 obyvatel Libereckého kraje. V porovnání s předchozím sčítáním se tento podíl snížil o 1,2 p. b. Mezi SO ORP vykázal nejvyšší zastoupení městského obyvatelstva obvod Liberec s 88,6 %, nejmenší podíl byl vykázán u správního obvodu Jilemnice (43,4 %).

Městské obyvatelstvo ve správních obvodech ORP a krajích

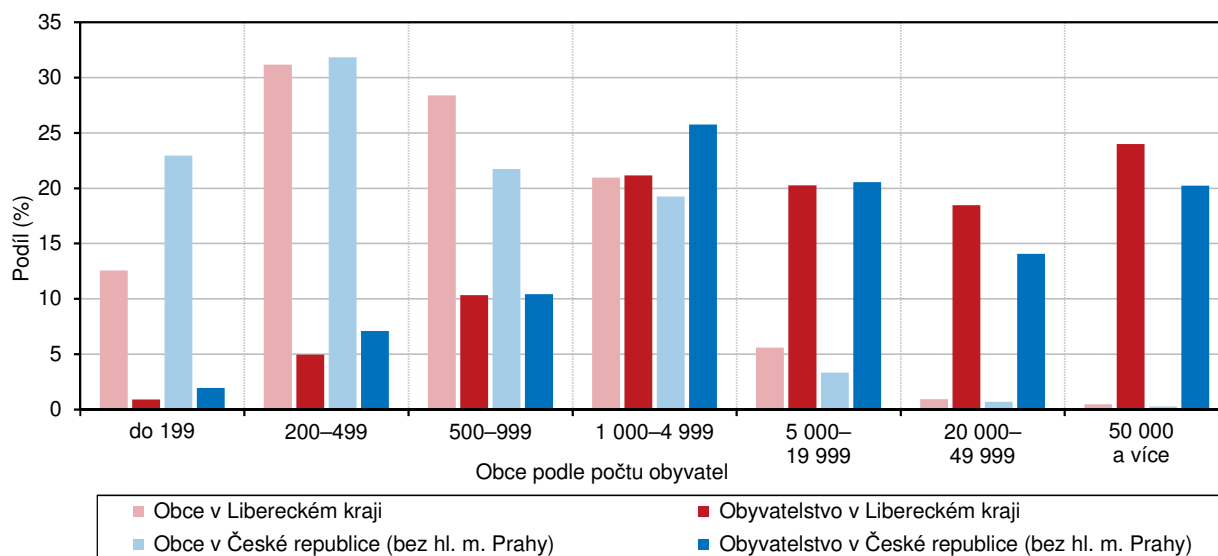


¹ Podle zákona č. 128/2000 Sb. ve znění pozdějších předpisů, o obcích, § 27 odst. 2 se částí obce rozumí „evidenční jednotka vytvářená budovami s čísly popisnými a čísly evidenčními (§ 31) přidělenými v jedné číselné řadě, která leží v jednom souvislém území. Názvy částí obce jsou zpravidla převzaty z názvu zaniklých obcí, osad nebo z názvů historicky vzniklých území, na nichž se tyto části obce nacházejí.“

Tab. 2.2 Sídlní struktura podle velikostních skupin obcí

	Počet obcí	Podíl (%)	Rozloha obcí (km ²)	Podíl (%)	Počet obyvatel	Podíl (%)	Hustota zalidnění (osoby/km ²)
Liberecký kraj	215	100,0	3 163	100,0	435 220	100,0	137,6
v tom obce s počtem obyvatel:							
do 199	27	12,6	140	4,4	3 866	0,9	27,7
200–499	67	31,2	621	19,6	21 550	5,0	34,7
500–999	61	28,4	759	24,0	44 881	10,3	59,2
1 000–1 999	28	13,0	528	16,7	39 569	9,1	74,9
2 000–4 999	17	7,9	581	18,4	52 509	12,1	90,4
5 000–9 999	10	4,7	289	9,1	62 454	14,3	216,3
10 000–19 999	2	0,9	42	1,3	25 675	5,9	609,1
20 000–49 999	2	0,9	97	3,1	80 376	18,5	824,5
50 000–99 999	-	-	-	-	-	-	-
100 000 a více	1	0,5	106	3,4	104 340	24,0	983,5

Zastoupení obcí Libereckého kraje v jednotlivých velikostních skupinách je významně ovlivněno charakterem místní sídlní struktury, která je určena především geografickými podmínkami, tj. existencí horských oblastí, a pro kterou je typický velký počet menších obcí. Na druhé straně představuje významnou roli také proces suburbanizace, tj. stěhování obyvatel do obcí v zázemí velkých měst. V roce 2021 ve struktuře obcí Libereckého kraje převažovaly obce s 200–499 obyvateli (67 obcí, tj. 31,2 % všech obcí kraje), druhé nejvyšší zastoupení zaznamenaly obce s 500–999 obyvateli (61 obcí, tj. 28,4 %). Malé obce do 999 obyvatel převládaly ve struktuře obcí okresu Česká Lípa (44 obcí, tj. 77,2 % místních obcí) a Semily (48 obcí, tj. 75,0 %), naopak nejnižší podíl vykazuje okres Jablonec nad Nisou (21 obcí, 60,0 %). V okrese Liberec se nacházelo 42 takto velkých obcí, tj. 71,2 % celkového počtu obcí v tomto okrese. Více než 100 tis. obyvatel má v kraji pouze město Liberec. Do kategorie 10 000 až 19 999 obyvatel patří města Nový Bor a Turnov, 20 000 až 49 999 obyvatel mají města Česká Lípa a Jablonec nad Nisou.

Graf 2.2 Sídlní struktura obcí

Nejvíce obyvatel bylo v roce 2021 koncentrováno ve městě Liberec (24,0 % obyvatel kraje). Druhou nejlidnatější skupinou byly obce s 20 000–49 999 obyvateli (tzn. města Česká Lípa a Jablonec nad Nisou), ve kterých k okamžiku sčítání obvykle žilo 18,5 % obyvatel kraje. V pořadí třetí místo co do počtu obyvatel obsadily obce spadající do velikostní skupiny 5 000–9 999 obyvatel, ve kterých bylo soustředěno 14,3 % obyvatel Libereckého kraje a jednalo se o města Semily, Hrádek nad Nisou, Frýdlant, Mimoň, Chrastava,

Tanvald, Železný Brod, Lomnice nad Popelkou, Jilemnice a Doksy. Naopak v obcích s 10 000 až 19 999 obyvateli (města Nový Bor a Turnov) žilo pouze 5,9 % obyvatel kraje. Vůbec nejméně obyvatel kraje pak bylo soustředěno v nejmenších obcích do 199 obyvatel (3 866 osob, tedy 0,9 %).

S výjimkou hlavního města Prahy (1 301 432,0 obyvatel na 1 obec) se největší obce nacházejí na území Moravskoslezského kraje – v roce 2021 zde v průměru na 1 obec připadlo 3 876,1 obyvatel. Naopak nejmenší obce je možné najít v Kraji Vysočina, zde průměrná obec čítala 706,9 obyvatel. Průměrná velikost obce v Libereckém kraji, která činila 2 024,3 obyvatel, byla v porovnání s ostatními regiony České republiky 5. nejvyšší.

Podíl městského obyvatelstva se v rámci mezikrajského srovnání pohyboval (vynecháme-li opět hlavní město Praha, které vykazuje pouze městské obyvatelstvo) v rozmezí od 50,6 % ve Středočeském kraji do 81,5 % v kraji Karlovarském. Pozice Libereckého kraje daná hodnotou 77,0 % pak byla čtvrtá nejvyšší.

Pojem registrovaný pobyt ve sčítání 2021 odpovídá pojmu trvalý nebo dlouhodobý pobyt ve sčítání 2011. Zahrnuje tedy trvalý pobyt občana České republiky, trvalý pobyt cizince a různé druhy dlouhodobého pobytu cizince registrované v systémech Ministerstva vnitra. Osoby s registrovaným pobytem celkem jsou osoby, které měly k datu sčítání v daném území místo registrovaného pobytu, bez ohledu na to, kde se nachází jejich místo obvyklého pobytu. Osoby s obvyklým pobytem jsou osoby, které měly k datu sčítání v daném území místo obvyklého pobytu, tj. místo kde osoba obvykle tráví období svého každodenního odpočinku bez ohledu na dočasnou nepřítomnost z důvodu rekreace, návštěv, pracovních cest, pobytu ve zdravotnickém zařízení apod. a které zde jsou členem konkrétní domácnosti. Pro zahrnutí osoby do obvykle bydlicího obyvatelstva České republiky je rozhodující kritérium délky pobytu nejméně 12 měsíců, příp. úmysl dlouhodobého pobytu. Osoby s obvyklým i registrovaným pobytem jsou osoby, které měly k datu sčítání v daném území zároveň místo obvyklého pobytu i místo registrovaného (dříve trvalého) pobytu.

Více než 97 % obyvatel Libereckého kraje (423 011 osob) má v tomto regionu zároveň obvyklý i registrovaný (trvalý) pobyt, zbývajících 2,8 % osob má v našem kraji pouze obvyklý pobyt. K registrovanému pobytu je pak v Libereckém kraji přihlášeno 436 947 osob, tzn., že 1 727 osob (0,4 %) obvykle pobývá v jiném než Libereckém kraji.

Tab. 2.3 Obyvatelstvo podle druhu pobytu a velikostních skupin obcí

	Osoby s obvyklým pobytem celkem	v tom s pobytem (%)		Osoby s registrovaným pobytem celkem	Rozdíl mezi počtem osob s obvyklým a registrovaným pobytem	
		obvyklým i registrovaným	jen obvyklým		celkem	%
Liberecký kraj	435 220	97,2	2,8	436 947	-1 727	-0,4
v tom obce s počtem obyvatel:						
do 199	3 866	89,2	10,8	3 820	46	1,2
200–499	21 550	90,3	9,7	21 569	-19	-0,1
500–999	44 881	92,1	7,9	45 422	-541	-1,2
1 000–1 999	39 569	92,2	7,8	40 159	-590	-1,5
2 000–4 999	52 509	92,1	7,9	52 747	-238	-0,5
5 000–9 999	62 454	94,1	5,9	63 664	-1 210	-1,9
10 000–19 999	25 675	91,8	8,2	25 580	95	0,4
20 000–49 999	80 376	93,7	6,3	81 582	-1 206	-1,5
50 000–99 999	-	-	-	-	-	-
100 000 a více	104 340	92,8	7,2	102 404	1 936	1,9

V rámci většiny velikostních skupin obcí Libereckého kraje byl vykázan převis počtu osob s registrovaným pobytem nad osobami s obvyklým pobytem, výjimkou byly pouze nejmenší obce do 199 obyvatel, obce s 10 000 až 19 999 obyvateli a především město Liberec jako obec s více než 100 tis. obyvateli. V těchto

kategoriích pobývalo více osob, které zde měly obvyklý pobyt, ovšem registrovány (tj. přihlášeny k trvalému pobytu) byly v obci z jiné velikostní skupiny. Osoby s obvyklým a zároveň registrovaným pobytem měly nejvyšší zastoupení v obcích s 5 000 až 9 999 obyvateli (94,1 %), opačně tomu bylo v malých obcích do 199 obyvatel (89,2 %).

V porovnání s ostatními regiony České republiky se podíl osob, které mají v příslušném kraji obvyklý a zároveň registrovaný pobyt, pohybuje v rozmezí od 90,8 % v hlavním městě Praze do 99,1 % v Moravskoslezském kraji. Celorepublikový podíl pak činí 99,7 %. Hodnota za Liberecký kraj je v tomto srovnání 5. nejnižší. Převís počtu osob s obvyklým nad osobami s registrovaným pobytem byl zjištěn v případě čtyř krajů, tj. Středočeský, hlavní město Praha, Jihomoravský a Plzeňský. V ostatních krajích převažuje počet osob, které mají na daném území registrovaný pobyt. V úhrnu za Českou republiku pak bylo sečteno více osob s obvyklým než registrovaným pobytem.

